

Guitman Barnabás

Az 1568-as tordai országgyűlés és az erdélyi vallásszabadság a tények tükrében

A forrásokból kiolvasható történeti tények szerint 1568-ban a tordai országgyűlés nem mondta ki a vallás és lelkiismeret szabadságát, valamint nem foglalta törvénybe a négy vallás szabadságát és egyenjogúságát.

János Zsigmond korának és az azt követő időknek erdélyi valláspolitikáját döntően az 1568-as tordai országgyűlés egy kiragadott és rendszerint félreértelmezett cikkelye alapján szokták értékelni. A választott király politikájának a célja az 1570-es években nem egy sokfélekezettű ország megteremtése volt, hanem egy egységes protestáns felekezet megteremtésén fáradozva kereste, hogy melyik irányzatban találja meg az igaz hitet. Az uralkodása alatt hozott törvénycikkelyek egyike sem említ bevett felekezeteket (*recepta religio*), a nevezetes 1568-as tordai törvények sem, azok kizárólag az evangélium protestáns módon való hirdetésének szabadságáról szólnak, s nem írják felül a katolikus papok kitiltásáról hozott 1566-os szintén tordai törvényt. Bevett felekezetekről azért sem eshetett szó, mert a három protestáns irányzat, az evangélikus, a kálvinista és az unitárius konfesszió szervezeti és dogmatikai elkülönülése ekkor még nem történt meg Erdély és a Partium területén. Ez egy hosszabb, több évtizedes folyamat volt, amelynek során például az 1570. évi medgyesi országgyűlés már az újonnan támadt eretnekségek tiltásáról szólt. Majd 1571-ben a marosvásárhelyi országgyűlés ismét engedte ugyan a szabad prédikálást, de a prédikátorokat protestáns szuperintendensek felügyelete alá helyezte.

Az 1568-as tordai országgyűlés sokszor emlegetett határozatához tartalmában és célját tekintve is meglepően hasonló viszont a kalandos életű moldvai vajda, Heraklidész Jakab 1561. december 11. kelt vászlói (Vaslui) nyilatkozata, amelyben a Magyar Királyság nem hivatalos katonai támogatásával trónra segített új moldvai uralkodó kinyilvánította, hogy a hitükért üldözötteket mind szívesen látja országában, és minden támogatást megad nekik, hogy Moldvában kezdjenek új életet.

„Ezért mivel értesültem róla, hogy sokak Isten igéje miatt Franciaországból, Spanyolországból, Németországból és más helyekről száműzettek, kívánom, hogy ezek az országunkban gyülekezzenek, nekik minden keresztény szabadságot és az itt lakás lehetőségét megengedjük,

és ígérjük, hogy városok építéséhez segítségünket adjuk, nem kevésbé földeket és más, az élet fenntartásához szükséges dolgokat bőven ígérünk.”

Heraklidész az egyes protestáns irányzatok között nem tett különbséget éppúgy, mint a csaknem hét évvel későbbi tordai országgyűlés cikkelye, viszont a katolikusok számára nem biztosított toleranciát, pont mint a korabeli Erdélyben.

Az erdélyi törvényekben *recepta religio* (bevett felekezet) kifejezés először az 1588-as medgyesi országgyűlés hetedik cikkelyében jelent meg, ám ekkor a katolikus egyházat a törvény kifejezetten nem a bevett felekezetek közé sorolta.

A négy bevett vallás (*recepta religio*) törvényi elismerése először a katolikus Báthory Zsigmond fejedelemsége alatt, az 1595-i gyulafehérvári országgyűlésen valósult meg. A későbbiek folyamán a 17. századi református erdélyi fejedelmek alatt azonban a katolikusok csak rendkívül minimális jogokkal rendelkeztek, tényleges elnyomásban volt részük.

A fejedelemség korának erdélyi egyházügyi törvények a protestáns felekezetek egymás közötti vetélkedését kívánták kiküszöbölni, eleinte a protestáns egység megteremtésének szándékával, majd a kialakult, a hitújítók számára kedvező pillanatnyi erőegyensúly fenntartását garantálták, illetve az újabb konfessziók (pl. anabaptisták) terjedésének igyekeztek gátat szabni. Ténylegesen sem elvi alapú toleranciáról, sem általános, modern értelemben vett vallásszabadságról Erdély területén egészen a 18. századig nem beszélhetünk.